

EKONOMIJA I PROCES REPRODUKCIJE¹

1. EKONOMIJA I EKONOMSKA STRUKTURA DRUŠTVA

Ekonomija kao naziv naučne oblasti potiče od reči oiekonomia (grčki), što znači pravila o radu u gazdinstvu, odnosno **upravljanje gazdinstvom**, odnosno **veštinu stvaranja i pribavljanja dobara** potrebnih i korisnih za domaćinstva i državu.

Ekonomija danas obuhvata ukupnost ekonomskih nauka. Ekonomija istovremeno predstavlja svaku ljudsku delatnost u kojoj se susreće problem ograničenih sredstava u realizaciji određenih društvenih ciljeva.

Ekonomija kao naučna oblast obuhvata:

- 1) Ekonomsku teoriju,
- 2) Ekonomsku politiku,
- 3) Pomoćne ekonomske nauke (ekonomsku filozofiju, ekonomsku sociologiju, etiku i privredno pravo i dr.).

Određeni broj naučnika smatra da ekonomija označava opštu ekonomsku teoriju, koja se obično javlja kao politička ekonomija. U savremenoj ekonomskoj misli uglavnom dominira naziv ekonomija ili ekonomika ("economics", uz izostavljanje onog do sada obaveznog "politička". To je posledica izostavljanja "društvenih odnosa" u ekonomiji, što je dominantno u marksističkoj ekonomskoj misli. Međutim, odnosi u raspodeli bogatstva na društvene grupe, odnosi rada i kapitala, države i drugih nosilaca privredne aktivnosti, kao i nosilaca rente, profita, kamate, najamnine i dr. su određeni društveni odnosi, najčešće međusobno suprotstavljenih delova društva. Time je i politička **sociologija** ugrađena u **savremenu ekonomiju**.

Istovremeno, određena raspodela resursa između grana, regiona, država, preduzeća na tržištu i dr. je i odraz delovanja ekonomske politike, a to znači odnosa snaga i moći u određenom društvu i sukoba interesa oko raspodele i upotrebe oskudnih resursa i rezultata u razvoju privrede. Teško je, stoga, očekivati čistu ekonomiju, dakle odnose i ponašanje određenih agregata i faktora razvoja u privredi, bez delovanja **društvenih i političkih** odnosa.

Vezano za to ljudi brinu o **budžetskom deficitu** vlade, kako taj deficit deluje na inflaciju, da li će doći do rasta cena (inflacija) i pada standarda, da li će se povećati nezaposlenost, da li će (i koliko) oživeti investicije, koliko država "zahvata" porezima iz društvenog proizvoda, da li je država skup i kako troši zahvaćeni dohodak; kako će se kretati lični dohoci, penzije, socijalna osiguranja; može li se uvozom obogatiti ponuda roba na domaćem tržištu; od čega zavisi i kako će se kretati izvoz; formiranje deviznih rezervi, postoji li mogućnost uvoza kapitala za

¹ Ekonomija kao naučna disciplina stara je kao zaokružena i sistematski izučavana naučna oblast, oko dva veka. Smatra se da to počinje od Adama Smita i njegovog dela "Bogatstvo naroda" (1776). Prvi put se istražuje kako su tržišta organizovana, ekonomski život i proizvodnja, odnosno ekonomski razvoj. Tu su i radovi Davida Rikarda, koji je istraživao probleme raspodele ("Principi oporezivanja") i niz drugih autora iz poznate "klasične političke ekonomije, odnosno engleska škola ekonomske misli".

razvoj; ko se zadužuje u inostranstvu i kako troši kapital; šta će se desiti kada devalvira nacionalna valuta; da li će doći do povećanja (smanjenja) kamata; kakve će poreze odrediti država i td. Sve su to pitanja od kojih zavisi **funkcionisanje i efikasnost ekonomije**, ali i položaj i ponašanje svakog subjekta u društvu.

Uglavnom se smatra da ekonomija izučava (i organizuje) koja dobra treba proizvoditi, kako proizvoditi i za koga. Istovremeno ekonomija proučava kretanja u celoj privredi kao sistemu, a pre svega ponašanje (i faktore toga ponašanja) cena, proizvodnje, nezaposlenosti, izvoza, uvoza, društvenog proizvoda, nacionalnog dohotka, investicije, potrošnju itd. Ekonomija traži načine kako uticati na **faktore tih kretanja** da ih usmeri u željenom pravcu i poveća efekte privrede, a to znači da primeni odgovarajuće mere i instrumente **makroekonomske politike**. Ekonomija istovremeno izučava i trgovinu i finansijske (platno-bilansne) odnose između država, tražeći odgovore zašto drave određena dobra, a uvoze druga, uticaje prepreka u trgovini i dr. Ekonomija je i izučavanje složenih odnosa i delovanja na području novca, bankarstva, kapitala i bogatstva i njihovog delovanja na ukupnu privredu i društvo. Ekonomija traži i odgovore kako subjekti optimalno da koriste **oskudne i ograničene proizvodne resurse** (rad, opremu, tehničko znanje, informacije) u proizvodnji različite robe (ekonomija izbora).

Ekonomija bi se mogla definisati kao naučna oblast kojom se istražuje kako društvo (i svi subjekti u njemu) da koriste oskudne resurse da bi proizveli vredne robe i usluge i raspodelili ih među različitim subjektima društva. Stoga se ekonomija uglavnom i deli na **makroekonomiju i mikroekonomiju**.²

Savremena ekonomija izučava zakonitosti materijalnog (duhovnog, informacionog) razvoja i uopšte ekonomskog života društva. Takve procese treba razlikovati u pojedinačnoj ćeliji društva (preduzeću) u kojoj se odvija proizvodnja i potrošnja, ali i u porodici i sl. gde se govori o mikroekonomskim procesima, ali i o procesima na nivou ukupne nacionalne ekonomije kada govorimo o makroekonomskim procesima. Istovremeno ekonomija se sve više bavi i regionalnim razvojem i privredom regija, odnosno određenim delovima svetske privrede, kada se radi o makroekonomiji.³

Pod pojmom **ekonomija** danas se podrazumeva ukupnost ekonomskih nauka kojima je predmet izučavanja svaka ljudska delatnost u kojoj se susreće "problem ograničenih sredstava za realizaciju odabranih ciljeva". Zadatak ekonomije svodi se na postizanje maksimalne efektivnosti uz minimizaciju troškova.⁴

Ekonomija kao naučno područje obuhvata **ekonomsku teoriju, ekonomsku politiku**, ali i niz pomoćnih ekonomskih disciplina koje omogućavaju kvantitativnu i kvalitativnu analizu privrednih procesa.

Ekonomija se često označava i kao opšta ekonomska težnja, koja se često naziva i **politička ekonomija, ekonomika, economics** i sl. U građanskoj ekonomskoj misli sve više se izbegava nekadašnji naziv politička ekonomija, uz zadržavanje naziva **ekonomije**. Stoga bi se ekonomija danas mogla smatrati naukom

¹ O makroekonomiji i mikroekonomiji nešto kasnije biće više reči.

² Dr Slobodan Komazec: **Makroekonomija**, izd. GLAS, Beograd, 1994, str. 15-30.

⁴ Isto, str. 8-36.

koja se bavi izučavanjem svrsishodne delatnosti zajednice do pojedinca u ostvarivanju određenih ekonomskih ciljeva. U osnovi tih ciljeva nalaze se određene **potrebe**. Samo deo sredstava za zadovoljavanje potreba nalazimo u prirodi, najveći deo se mora proizvesti u procesu privređivanja tj. u procesu efikasne upotrebe rada i sredstava.⁵

Za ekonomsko privređivanje potrebna su tri elementa:

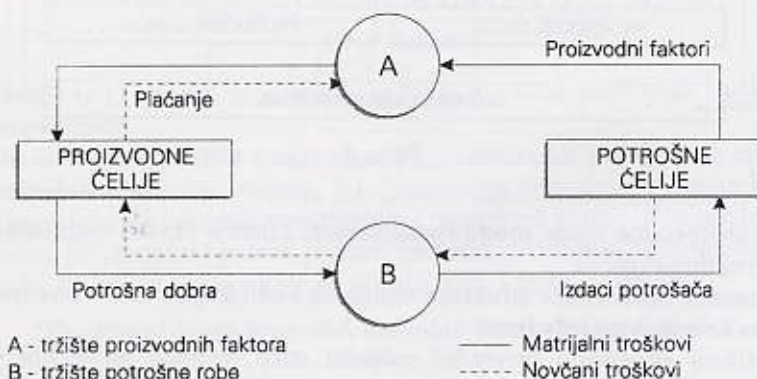
- 1) Ljudska potrebe,
- 2) Ograničenost sredstava za njihovo zadovoljavanje,
- 3) Svesna delatnost u pravcu pokrivanja potreba, uz smanjivanje ograničenosti sredstava.

2. PRIVREDNI PROCES REPRODUKCIJE

Potrebe se stalno šire, kao i proces njihove proizvodnje, dobijajući pri tome vrlo raznovrsne oblike. U glavnom proizvođenju i zadovoljavanju ti procesi se mogu odvijati na individualan način, kolektivan i širi društveni način. Taj proces se stalno obnavlja (uglavnom na proširenoj osnovi) te se uglavnom govori o **reprodukcionom procesu**, odnosno o **procesu društvene reprodukcije**.

Procesi reprodukcije odvijaju se na sledeći način.

Privredni proces reprodukcije⁶

Slika 1

Tržište proizvodnih dobara (A) dobija robe od proizvodnih preduzeća, za koja dobijaju novac, od proizvodnih čelija. Te organizacije uzimaju i potrošnu robu (B), za koju izdaju novac. Potrošne čelije društva isporučuju robu potrošačima, za koju dobijaju novac (B). One uzimaju robu i od proizvodnih čelija (A) za koju daju novac. Materijalni i novčani tokovi dobijaju suprotna kretanja. Procesi reprodukcije

⁵ Isto, str. 8-36.

⁶ K. Zahn: *Macroeconomics*, Mc G. London, 1992. str. 8.